

LLUÍS MARUNY I CURTO

**FALANGISTES EMPORDANESOS.
UN ESTUDI DE CAS:
JOSEP MARUNY JACAS**

ESTUDIS DEL BAIX EMPORDÀ
Sant Feliu de Guíxols, 2009
Volum 28 - ISSN 1130-8524

RESUM: En Josep Maruny Jacas (1913-1981), bisbalenc, va poder fugir del Comitè Anti-feixista, l'estiu del 1936. Va escapar a Perpinyà i va decidir incorporar-se a l'exèrcit franquista, a una bandera de Falange. Va ser també cap local de Falange a la Bisbal el 1940, un any. L'article respon als interrogants de l'autor sobre com un fill de pagès pobre, el seu pare, s'havia fet falangista.

PARAULES CLAU: Falange, la Bisbal d'Empordà, L'Escut, Lliga Regionalista, FJOC (Federació de Joves Cristians de Catalunya)

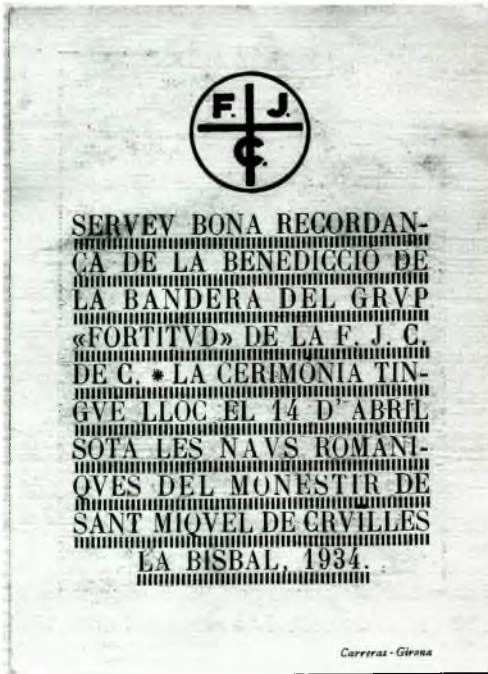
En Josep Maruny havia fet divuit anys sis dies abans de proclamar-se la 2ª República.

Procedia d'una família de masovers. El seu avi, Joan Maruny Castelló (1856-1953) era un home llest, treballador i republicà federal, que va aconseguir comprar un petit mas, amb un terreny escàs i dur, l'actual can Maruny del Puig. Venien de mossos de can Figueras (al Pou de l'Aigua), i, més enllà, de can Maruny de Sant Pol.

El seu pare, Joan Maruny Plana (1887-1974), un home vital i alegre, molt afeccionat a la cacera, sociable i sense interessos ni idees polítiques definides, es va casar amb una dona llesta i, sobretot, molt ambiciosa: Teresa Jacas Barrera (1880-1966), de Viladamat. Tot i que en Joan era l'hereu, la Teresa va trobar una oportunitat millor. Les seves relacions amb els capellans els van dur a ser encarregats dels locals del Foment Catòlic i poc després van poder obrir, als baixos del Foment, un comerç de vins, oli i cereals, un petit graó en la progressió social.

Teresa Jacas era tot un personatge. Els darrers 20 anys de la seva vida els va passar al llit, amb una malaltia imprecisa, i governava el món al seu abast, que incloïa el seu home, el rector, vicaris i un grup d'amigues que li seguien la corda. Havia perdut una segona filla, als tres anys d'edat, i totes les seves energies es van concentrar en el seu fill.

En Josep era una personalitat ciclotímica: a les primaveres i estius era l'home més entusiasta del món, alegre, divertit, generós, vital... tardors i hiverns queia en un estat depressiu alarmant. Sem-

1-Imprès d'un acte organitzat per la Federació de Joves Cristians de Catalunya. Àlbum familiar.

blava reflectir la bipolaritat de caràcter dels seus pares i del món que li va tocar viure.

Tenim doncs en Josep, vital, però també insatisfet, vivint al centre del poble i jugant amb els amics del carrer... entre els quals sobresortia en Lluís de Vehí i de Cabrera, de família aristocràtica i carlina, que vivia just al davant del Foment. Fets els estudis primaris, en Josep va a Barcelona a estudiar Comerç¹; però va haver de tornar a casa perquè el seu pare havia perdut un ronyó i tenia limitacions per treballar. Devia tenir 14 o 15 anys. Anys durs: feia el transport, amb carro, de

mercaderies a Flaçà, ajudava els avis al camp i el pare, a la botiga. I tenia moltes aspiracions de millorar, cosa que per a ell volia dir millorar la posició social.

El 1931, en Josep Maruny salta a la vida pública bisbalenca des del grup de Joves de L'Escut Emporità del qual derivarà aviat el grup local de la Lliga Regionalista.

L'ESCUT EMPORITÀ

Des de començaments del segle XX, la vida política a la Bisbal es focalitzava, sobretot, entre L'Escut Emporità i l'Ateneu Pi i Margall, dues entitats catalanistes i culturals, que representaven la dreta i

¹ A l'*Instituto Comercial de la Inmaculada*, conegut com "els servites del carrer Casp" probablement amb alguna beca aconseguida per la seva mare. En aquest centre va tenir com a company, en Martí de Riquer, del qual conservà una revista d'art, manuscrita i il·lustrada (arxiu personal de Josep Maruny Jacas, ACBE, la Bisbal d'Empordà).

l'esquerra respectivament. Cal afegir, com a tercer grup, el Foment Catòlic, una entitat directament vinculada a l'església i a la parròquia, que aplegava els sectors carlins i agraris, els més conservadors del poble. Cadascuna tenia els seus respectius locals, biblioteca, sala d'actes i de ball, etc.

Ja el quinze de maig de 1931, es publica a la revista de L'Escut (*El Bisbalenc*) un gran anunci – mitja plana – del magatzem de vins i d'olis de J. Maruny, amb la flaire de l'estil hiperbòlic propi d'en Josep: “Vins de totes classes. Qualitats immillorables. Preus a l'abast de tothom”, amb un horari peculiar: d'11 a 13 del matí i de 6 a 8 de la tarda i ubicat a “l'antic celler d'en Joan de les Vinyes. Entrada del Foment Catòlic”. D'ara endavant en sortiran anuncis, petits, a tots els números de la revista, fins i tot un que anuncia la “venda i distribució a domicili de carbó de coc i antracita”. Probablement, l'anunci gran era una manera de representar el seu compromís amb L'Escut Bisbalenc. Al mateix número² apareix mencionat, per primera vegada, en Josep Maruny com a membre de la mesa que presideix l'elecció de la reina de la primavera a L'Escut, acompanyat d'altres membres de la junta del grup de joves de L'Escut: Ferran Rasós, Joan Avellí, Joan Gispert i Josep Cama³. També es mencionen altres membres del grup de joves, que acompanyen la reina i les dames d'honor: Jaume Vilallonga (aquest com a president de L'Escut), Joan Ginesta, Joaquim Ordiales, Josep Molla i Joan Janoher.

Entre el 9 d'octubre de 1931 i el 15 d'abril de 1932 es produeix una aparició llampec d'un altre membre de la colla, en Màrius Corbera, com a editorialista, llampec perquè és fulgurant, amb un llenguatge recargolat i pompós, amb afirmacions dubtosament certes, i també perquè durarà poc: genera massa conflictes, aparentment, amb editorialistes de publicacions rivals i, probablement, amb la directiva de l'entitat. El cas és que anuncia un viatge⁴... i deixa de publicar a *El Bisbalenc*. Els seus articles defensen l'ensenyament religiós i clamen contra l'expulsió dels jesuïtes, es posicionen contra els moviments obrers, a favor d'Alemanya i Itàlia, i polemitzava ira-

2 *El Bisbalenc*, 15 de maig de 1931. Exemplar disponible – en fotocòpies – a l'Arxiu Històric Comarcal de la Bisbal (ACBE).

3 El concurs va ser guanyat per Maria Llahuna, i en segon lloc, per Pietat Mascorda, que el guanyarà en successives edicions.

4 En Màrius Corbera va guanyar una fama merescuda, com a fabulador extraordinari. En Lluís de Vehi explica com als estius s'acomiadava de tothom, sortia del poble amb tot el carregament per un viatge extraordinari... i retornava de nit a casa seva. Reapareixia al cap del temps, explicant meravelles molt ben documentades! (VEHÍ, 1987, p 247-251). En Màrius Corbera va anar a viure a Manresa, com nosaltres, i era un contertulià habitual a casa; no cal dir que ens entretenia molt.

dament amb altres editorialistes progressistes de publicacions de la comarca. Així, l'article que porta com a títol: "Els comunistes russos contra les manifestacions de l'esperit"⁵, al mateix número que porta la notícia de la decisió eclesiàstica de suspendre –com a forma de protesta antirepublicana- la processó del Corpus a les *poblacions d'alguna importància*.

El març de 1932, signen una carta de suport a Màrius Corbera (*injuriat* per la revista *El Programa*, de Sant Feliu de Guíxols), Enric Roura, Josep Maruny, J. Vilallonga, Ricard Plaja, Albert Frigola, Josep Vázquez, i E. Mercader i F. Marjanedas. A partir de l'abril apareixerà diverses vegades la signatura K. O. a *El Bisbalenc*, relacionada amb el mateix grup, que molt bé podria ser la de Màrius Corbera, amb el seu estil característic. KO fa també la crònica de la IV Conferència de la Federació de Joves Cristians de Catalunya, a Barcelona.⁶

Aquest grup de joves de L'Escut constitueix un nucli ideològic i activista que marca presència a la Bisbal i que acabarà definint-se com a Comissió Auxiliar de la Lliga Regionalista a la Bisbal, que es constitueix l'agost de 1932⁷ i estarà formada per:

- President: Josep Roura
- Vicepresident: Isidre Sunyer
- Secretari: Josep Maruny Jacas
- Vicesecretari: Josep Ordiales
- Vocals: Joan Rasós, Leonci Corominas⁸, Josep Linares i Joan Rodríguez

Val a dir que això trasllueix un debat polític important: arran de la proclamació de la República, els sectors monàrquics conservadors tradicionals i el sector carlí de la Bisbal –la base del Foment Catòlic- perden posicions i han d'adaptar-se a una nova situació: els carlins pràcticament desapareixeran a la Bisbal –tot i la revifada de les unitats carlines catalanes a la guerra– mentre l'església i la dreta econòmica tancaran files al voltant de la Lliga Regionalista, l'opció més conservadora del catalanisme de l'època, com a alternativa als moviments catalanistes esquerrans i federals.

A les eleccions municipals del 31, les primeres democràtiques, un any llarg després del final de la Dictadura de Primo de Rivera, a la Bisbal s'havia presentat una candidatura conjunta entre els catalanistes de L'Escut i els federals de Pi i Margall (llista *antidictato-*

⁵ *El Bisbalenc*, núm. 242, del 20 de maig de 1932

⁶ *El Bisbalenc*, núm. 246, del 17 de juny de 1932

⁷ *El Bisbalenc*, núm. 255, del 26 d'agost de 1932

⁸ Joan Rasós, empresari de la construcció i Leonci Coromina, industrial ceramista

ria!», sota el comandament de Pere Lloberes, president de L'Escut, que era l'entitat cívica més viva en aquells moments. Enfront d'ells, només hi havia la candidatura dels catòlics tradicionalistes del Foment. La victòria fou aclaparadora.

La proclamació de la República, però, va fer canviar el mapa polític de la Bisbal. L'Ateneu Pi i Margall es va anar decantant clarament cap a les posicions de l'ERC, especialment després de la victòria d'aquesta formació a l'Ajuntament de Barcelona. Els joves de l'Ateneu constituïrien la Joventut d'Esquerra Estat Català. Per la seva banda, L'Escut intenta un equilibri difícil de moderació dins del catalanisme democràtic, però tindrà una pressió molt forta per part dels joves més radicals i dretans, que s'apuntaran fàcilment a l'ofensiva antirepublicana que facilitarà el camí a la rebel·lió militar.

Així, alguns joves de L'Escut s'incorporaran com a activistes a aquestes noves formacions dretanes, mentre una part important de l'entitat, encapçalada pel seu president, Pere Lloberas, manté posicions més moderades que es prolongaran fins a les eleccions municipals del 1934, quan mantenen l'aliança municipal amb l'Ateneu, ja decantat cap a l'ERC. El 1932, hi haurà un trencament, a L'Escut, entre aquest grup de joves més radicals, en l'esfera de la Lliga i amb les restes del carlisme, i la majoria de l'entitat.

A *El Bisbalenc*, també hi trobarem articles escrits per en Josep Maruny. El primer és una llarguíssima i detallada crònica – s'estén a tres números successius de la revista – sobre l'excursió a Ripoll que efectuen alumnes i exalumnes de l'Escola de Belles Arts i Oficis de la Bisbal⁹, acompanyats pel professor Sr. Francesc Sala Deulofeu.

La darrera d'aquestes cròniques s'encavalca amb una altra sobre l'excursió a l'aplec de Sant Martí del Canigó –homenatge a Mn. Cinto Verdaguer inclòs– amb motiu del retorn de la campana *Martina* al monestir¹⁰. L'excursió té lloc el 24 de juliol de 1932 i hi participen grups de les comarques empordaneses i també el consistori del Jocs Florals de Barcelona. Les cròniques són representatives de l'estil literari de Josep, però no contenen altres elements d'interès, a part del relat del viatge.

L'agost del 32, s'inaugura el nou teatre de L'Escut, amb la presentació del drama en tres actes *La Fosca*, de Florenci Cornet. L'actor

9 No queda molt clar a l'article si Josep encara era alumne de l'escola, però semblaria que sí que ho era.

10 La primera crònica de l'aplec, sortirà a *El Bisbalenc*, núm. 252, 29 d'agost de 1932. Una foto de l'excursió, on apareix en J. Maruny, surt a *L'Abans: La Bisbal del Baix Empordà*, EFADÓS, SL, 2005, p. 477.

2-Estada de Josep Maruny a Perpinyà on es refugià entre el 5 de setembre de 1936 i el 25 de gener de 1937. En Josep és el primer per l'esquerra. Autor desconegut. Fotografia de l'àlbum familiar

principal és Jaume Vilallonga, mentre Josep Maruny hi apareix com a actor, al costat de J. Mollà i J. Sirvent.

El setembre, s'aprova l'Estatut de Catalunya, amb una rapidesa forçada per l'intent colpista de Sanjurjo, igual com s'accelera la nova Llei de reforma agrària de la República, que no arribarà a aplicar-se mai. El 23 de setembre de 1932 es convoquen eleccions al Parlament de Catalunya.

A partir d'aquest moment, *El Bisbalenc* entrarà plenament en la campanya electoral, a favor de la Lliga i criticant el seu principal enemic: l'ERC. El to de la campanya es radicalitza ràpidament, de forma que l'editorial del 18 de novembre de 1932¹¹, en vigílies de les eleccions, fa una crida a votar i diu coses com les següents: "Els principis bàsics de tota una civilització han estat posats en perill. La Religió ha estat despietadament perseguida. Hom ha intentat enderrocar aquesta institució sagradíssima que és la família. La propietat ha estat atacada..."

Surten articles de capellans, cridant a votar la Lliga... i tot es polaritza contra ERC, considerant que la tercera força en presència, el Bloc Obrer i Camperol d'en Jaume Miravittles, no té possibilitats.

¹¹ *El Bisbalenc*, núm. 267, 18 de novembre de 1932.

Després de les eleccions¹², han de reconèixer la victòria *total* d'ERC, però subratllen el seu descens de vots front a l'increment (?) dels vots de la Lliga.

Des d'aquest moment no apareixen més col·laboracions de Josep Maruny a *El Bisbalenc*, i el que resulta més sospitos és que deixa de publicar-se l'anunci del magatzem: el darrer apareix el 14 d'octubre de 1932. Sembla un trencament, l'explicació del qual probablement cal buscar-la en la polèmica política i els moviments posteriors a les eleccions al Parlament, després de l'Estatut.

En Pere Lloberas, el gran alcalde republicà de la Bisbal (1931-1934), que havia presidit L'Escut fins a la seva elecció, resumeix l'ambient de l'entitat aquests anys¹³. Segons la seva opinió, l'objectiu fundacional de L'Escut havia estat l'aconseguint de l'autonomia i desaparegué, per tant, en ser aprovat l'Estatut de 1932. L'entitat havia de prendre decisions en funció de les noves realitats. Fa referència al fracàs d'Acció Catalana¹⁴, que defineix com "formació que volia expressar un catalanisme centrista i quelcom intel·lectual", que havia desvetllat moltes simpaties "de bona part dels dirigents i especialment dels joves". Considera *natural* que aquest fracàs reforcés el desig de retornar a les files de la Lliga... però, afirma, "això no s'esdevingué fins ja començat el 36". Mentrestant, l'entitat no va participar en les conteses electorals i "restava lligada a l'actuació municipal dels seus regidors, els quals, dintre del Consistori, manteníem la posició d'equilibri i agermanament. Per a una entitat com L'Escut, habituada a la brega, inhibir-se en les lluites generals i aferriades era adoptar una posició delicada i, a la llarga, decadent". I fa esment del paper de la "Comissió Auxiliar de la Lliga Regionalista: moltes (persones) de les quals havien actuat a L'Escut".

Entre aquests elements *més a la dreta*, Lloberas es refereix, probablement, a persones com en Joan Rasós i en Leonci Coromina, que seran vocals a la Junta de la Lliga.

Aquesta crisi va provocar la suspensió sobtada, sense avís previ, de la publicació d'*El Bisbalenc*, el 2 de desembre de 1932. Hi

12 *El Bisbalenc*, núm. 268, 25 de novembre de 1932.

13 Pere Lloberas: *La Bisbal, anys enrera 1900-1939*, p. 195-200, Editat per l'Ajuntament de la Bisbal d'Empordà, abril de 1998

14 Acció Catalana fou fundada el 1922, dirigida per Bofill i Mates, Nicolau d'Olwer, Rovira i Virgili, Carles Jordà, Ramon d'Abadal i Leandre Cervera. El març de 1931 es convertí en Acció Catalana Republicana. Fou derrotada a les eleccions municipals del 1931, però formà part del Govern Provisional de Catalunya i del Govern de la Generalitat i el Front Popular de Catalunya a les eleccions de 1936; es mantingué al costat de la República. Tingué ministres al govern de la República des de 1931.

trobem una referència a la revista rival de l'Ateneu Pi i Margall de la Bisbal, *Ciudadania*, al núm. 10, del 16 de juny de 1932, on en J. Ginesta es refereix a la seva dimissió, un any abans, el 15 de juny de 1931, de *L'Escut*, arran del posicionament d'aquest a favor de les llistes d'*Unitat Catalana*, quan dimiteix com a secretari de *L'Escut*. Entre aquestes dues dates, l'Ateneu s'adherirà formalment a ERC, es deixarà de publicar *El Bisbalenc* (02.12.1932) i apareixerà *Ciudadania* (14.04.1932).

LA LLIGA REGIONALISTA

La Comissió Auxiliar de la Lliga Regionalista, més radicalment conservadora i vinculada als interessos econòmics més retrògrads i tradicionals de la Bisbal, junt als sectors del catolicisme integrista representats pel Foment Catòlic i la Federació de Joves Cristians de Catalunya, (FEJOC) seran el marc de l'actuació pública de Josep Maruny els quatre anys que passaran fins la Guerra Civil.

L'Ateneu s'aniria decantant cap a les posicions d'ERC (1022 vots a les eleccions a Corts del novembre de 1933), mentre que el sector radical de *L'Escut*, decantaria cap a la Lliga Catalana (672 vots).

A les eleccions municipals del 1934, *L'Escut* va presentar candidatura pròpia, "cal dir que amb la plena i espontània adhesió dels simpatitzants de la Lliga i, en general, de tots els elements conservadors" (Lloberas, 1998). Però seria l'Ateneu Pi i Margall qui va guanyar les eleccions municipals del 1934, amb 160 vots de diferència sobre la candidatura de *L'Escut* (958 front a 795). Aquell ajuntament pràcticament no va poder exercir: el fets d'Octubre de 1934, van comportar la detenció i processament de tots els regidors d'ERC, que no serien jutjats fins el gener de 1936. L'alcalde d'ERC, en Francesc Roura i Gumà, va ser substituït per un gestor¹⁵.

Posteriorment la Lliga serà aliada, de fet, de la CEDA¹⁶. Així, el 16 de febrer de 1936, el Front Popular obtenia a la Bisbal 1356 vots, front els 836 del Front Català d'Ordre vertebrat per la Lliga.

¹⁵ La revista de l'Ateneu, *Ciudadania*, va publicar el primer número el 14 d'abril de 1932 i deixà de publicar-se el 4 d'octubre de 1934. El gener de 1936, va sortir un número especial en ocasió del judici pels fets d'Octubre de 1934, a la Bisbal.

¹⁶ Confederación Española de Derechas Autónomas, partit creat a principis del 1933, liderat per Gil Robles i Serrano Suñer. La CEDA i la Lliga col·laboraven tàcitament fins l'intent de crear a Catalunya un dels partits de la CEDA (Acció Popular Catalana). Una bona part de les joventuts de la CEDA passaren a Falange Española, poc abans del 18 de juliol de 1936.

Cal seguir la pista de la Lliga Regionalista, i ho podem fer a partir de la publicació, a Palafrugell, de la revista *El Baix Empordà*, el setmanari nacionalista¹⁷.

El Baix Empordà, l'òrgan oficiós de la Lliga Regionalista a la comarca, tenia l'administració a Palafrugell, fins que es va traslladar a la seu de L'Escut Emporità, a la Bisbal, poc abans de deixar de publicar-se. El darrer número és del 18 de juliol de 1936, comentant la Festa Major de Palafrugell, interrompuda per les notícies de la insurrecció militar al Marroc.

A *El Baix Empordà*, trobarem notícies d'actualitat, comentaris de política internacional, temes econòmics, especialment la campanya de protecció de les empreses del suro front els aranzels francesos; molt interès en el turisme i la marca Costa Brava... i alguns articles van signats. És el cas de Josep Pla, que publica, el 13 de febrer de 1932, un article sobre el turisme, justament.

El mateix J. Pla, publica, el 31 d'agost de 1935 (núm. 1.340), un article titulat: "No convé afeblir l'Anglaterra, però Itàlia té raó". El Pla, suposadament anglòfil, defensa, pocs mesos abans de la revolta de Franco, ni més ni menys que la invasió d'Etiòpia per part de les tropes de Mussolini. Segons Pla, són tan clares les coses "el benefici de portar una cultura tant sublim com la italiana a terra de negres" que "només els anarquistes ho poden discutir". Cal recordar que l'esquerra feia gairebé un segle que denunciava el colonialisme? Crida l'atenció que *El Baix Empordà* faci servir sovint, en les seves crítiques a l'esquerra i a la República, el terme *feixistes*, en sentit despectiu, com per exemple, comentant l'atemptat contra Ventura Gassol o relacionat amb actituds que considera intolerants per part de l'ERC¹⁸. I, de l'altra banda, front a l'animadversió constant i universal cap a l'Esquerra, crida l'atenció que l'únic comentari a un míting anarquista fet a la Bisbal, sigui el que va estar "força concorregut"¹⁹ però, és clar, amb ells no competien a les eleccions.

A l'Arxiu de Palafrugell trobem altres textos d'*El Baix Empordà*, clarament arrencats al que, alguns anys més tard, configurarà l'eix alemany – italià – japonès. En Josep Pla mateix fa afirmacions tan tallants i singulars com ara: "L'Empordà ha estat un país íntegrament carlista fins a la Revolució de Setembre. Després fou un país íntegrament federalista o pimargallista. Ara ja som a les acaballes

17 A l'ACBE, l'Arxiu Comarcal, només hi ha exemplars d'*El Baix Empordà*, des del núm. 1118, de l'11 d'abril de 1931, fins el núm. 1383, de 18 de juliol de 1936, en una sèrie incompleta. L'arxiu de Palafrugell, però, conserva l'edició completa.

18 *El Baix Empordà*, 28.10.1933, ACBE

19 *El Baix Empordà*, 13.01.1932, ACBE

3. Homenatge als "caídos por Dios y por España" que tingué lloc a la Bisbal el 10 d'abril de 1940. Josep Maruny apareix al centre, és el segon per l'esquerra. Autor desconegut. Arxiu Comarcal del Baix Empordà. Fons Josep Maruny.

d'aquest període i tot fa pensar que l'Empordà és avui la comarca catalana més sensible al comunisme"²⁰, afirmació que seria sorprenent si no coincidís tan exactament amb la croada eclesial i reaccionària contra el *perill comunista* de la qual trobarem exemples al Foment Catòlic. O lloant Japó per la victòria naval japonesa a Sussima, contra Rússia: "una potència de primer ordre... un Japó alliberador de l'Àsia respecte el jou colonialista..."²¹ O un extens article de Jean Jacoby sobre Adolf Hitler, on comenta ambigüament "la brutalitat mateixa dels seus procediments" (de Hitler), però demana atenció per a qui "segueix un pla madurament reflexionat i del qual res no farà allunyar-lo"²².

El darrer número publicat per la revista, el mateix dia de la insurrecció feixista, com hem dit, porta un editorial referit a l'assassinat de Calvo Sotelo, descrit així: "un dels homes de més vàlua dels diputats, perquè sabia defensar amb enteresa i valentia el seu punt de vista polític, censurant l'actuació dels governants". Tot l'editorial és

20 *El Baix Empordà*, carta al director; 24.12.1932, Arxiu de Palafrugell

21 *El Baix Empordà*, 20.05.1933, Arxiu de Palafrugell

22 *El Baix Empordà*, 27.05.1933, Arxiu de Palafrugell

una crítica ferotge contra el govern republicà. I defineix clarament la seva posició sobre el que s'està esdevenint el mateix dia de la publicació i sobre el que faran a continuació:

"Els homes d'Estat, per ocultar els seus desencerts, van llençant bocanades que 'cal defensar la República d'un possible moviment de reacció', moviment que en cas de succeir-se, no hi hauria cap més responsable d'haver-lo creat que les mateixes fallides i desencerts del homes que han intentat governar".

Aquells dies, just abans de la rebel·lió militar franquista, el consolat alemany ja havia evacuat de Barcelona els seus súbdits; l'evasió de capitals catalans a l'estranger ja era massiva i el *moviment de reacció* ja estava en marxa (Doll-Petit, 2003, p. 34).

Josep Maruny, doncs, ja s'havia arreglerat des de l'inici de la República amb la formació catalana més dretana, que va tenir abundants complicitats amb la rebel·lió franquista. Però hi havia altres influències ideològiques.

LA FEDERACIÓ DE JOVES CRISTIANS DE CATALUNYA (CONEGUDA COM A FEJOC)

La Federació de Joves Cristians de Catalunya (FEJOC) es constitueix el 22 de novembre de 1931 i a la Bisbal s'organitza també una assemblea local amb el nom de Grup Fortitud. La FEJOC fou una organització d'infants i joves catòlics, que neix arran de la proclamació de la 2ª República, seguint el model de Baden-Powell, militar de l'exèrcit colonial anglès a Kenya i l'Índia, fundador dels *scouts*.

La Federació publica una revista setmanal, *L'Avant*, que conté diverses seccions habituals²³.

Un tema principal a la FEJOC és el de la formació esportiva, l'exercici a l'aire lliure i la higiene i cura de la salut dels nens, no solament a les colònies d'estiu, sinó tot l'any. Això connectaria amb moviments socials de l'època de gran rellevància a Catalunya: pensem en les colònies d'estiu de la Generalitat, els moviments higienistes, la força del naturisme i els mètodes naturals de la vessant humanista de l'anarquisme... Però l'exercici físic preconitzat per la FEJOC té poc a veure amb l'higienisme i es concentra, molt per sobre de tota altra activitat, en la gimnàstica col·lectiva. Gairebé a cada número surten imatges i elogis d'exhibicions gimnàstiques multitudinàries on, als valors higiènics i saludables de l'esport, s'hi

²³ Hi ha alguns exemplars a l'ACBE entre els números 56 (mitjan 1935) i el 82, de data 1 de juliol de 1936.

afegeix l'admiració pel que podríem qualificar d'aspectes militars. Així, al juliol de 1935, un article extens porta per títol "Per què no teniu el vostre gimnàs?" I parla de la "unitat del moviment, l'elegància del gest, la disciplina a la veu del comandament".

Però hi trobarem també textos clarament ideològics; des de la clàssica secció de *Missions*, amb plena justificació del colonialisme²⁴, fins a doctrines concretant el significat de la consigna de *Crist Rei*. A la revista publicada l'1 de juny de 1936, per exemple, es glossa el tema *Autoritat de l'Església*, que defineix: "és aquell poder que Crist li atorgà [a l'Església] per a fer i desfer d'una manera eficaç tot el que fos realment convenient al culte de Déu i a la salvació de l'ànima". I concreta quatre d'aquests poders: 1) "El poder de l'orde" (donar els ordes sagrats a l'ordenació i als sacraments); 2) "El poder de jurisdicció o sia el que equival a imposar una obligació a la voluntat dels fidels, que és de dues maneres: a) el poder d'imposar el que s'ha de creure, i b) el poder d'imposar el que s'ha de fer. 3) El poder d'ensenyar i 4) el poder de governar: donar lleis i preceptes... celebrar judicis i castigar d'una manera convenient al seu fi..."

No solament es difonia una ideologia integrista. A la Bisbal, la FEJOC fa una presentació pública amb tres conferències, el maig i juny de 1932²⁵, seguides d'un *mítting monstre*. L'Enric Roura és el president del grup local i en Josep Maruny, el secretari.

La primera conferència va a càrrec de Josep Civera Sormaní i porta per títol "Els comunistes russos contra les manifestacions de l'esperit". És resumida a *El Bisbalenc* per en K. O. (Corbera?).

La segona conferència, la fa Mn. Lluís Pla, amb el tema: "L'Estat soviètic i els drets dels ciutadans". La crònica de K. O. subratlla entre el que va dir el conferenciant: "Vinc a donar idees sanes per oposar-les a les dolentes... tenim a casa mateix l'enemic... d'aquesta plaga, n'hauríem de parlar tots els dies... el comunisme és la negació de tots els drets dels ciutadans: no poden testar, ni votar, ni posseir... els aimants del desordre i l'anarquia no són altres que els comunistes..." Acaba fent referència als colors de la bandera de la FEJOC,

²⁴ *Històries de Missions*, escrit pel P. Ricard d'Olot. Una d'elles fa referència a un noi, arrabassat del costat dels seus pares, líders locals d'una comunitat indígena, del qual diuen: "Ara, si li deia on són [els pares], tal vegada s'enyoraria i voldria tornar amb els seus, ni que hagués de passar dies sofrint fam. És una cosa molt natural en els indígenes que sempre s'enyorin quan no són amb els seus (...) quan serà més gran li ho he de contar tot i si, en casar-se vol anar amb la seva tribu..."

²⁵ Cròniques signades per K. O.: a *El Bisbalenc*, núm. 243, del 27 de maig de 1932 i al núm. 245, del 10 de juny de 1932.

blanc i roig, dient: “vosaltres, tots, emblanquiï-la amb la vostra puresa, i enrogia-la més amb vostra sang”.

La tercera va a càrrec de Joan Sutrà, de Figueres, i tracta del “Retaule de Sant Miquel de l'església monastirial de Cruïlles” i és de to més calmat i erudit: obté un èxit molt menor, pel que fa a l'assistència.

La Crida de la Junta de Fortitud al *Miting Fejocista* que es farà als locals del Foment, diu, entre altres coses: “en nosaltres hi trobareu el respecte envers les tradicions pairals, que són el llegat inestimable de les virtuts dels nostres avantpassats... els que han vingut seguint el curs de les conferències, han pogut constatar tot el valor i la significació de l'obra empresa... podem assegurar sense reserves que és la millor obra cultural i constructiva que, col·lectivament, s'ha portat a terme a la nostra ciutat”.

La crònica de l'acte que publica *El Bisbalenc*, diu: “Hi havia la gent més representativa de la Bisbal i nodrides representacions comarcals, distingides dames i belles damiselles que donaven a l'acte una exquisida nota de color...”

Al míting, hi van participar: Ricard Plaja, directiu de Fortitud; Dr. Tarrés, vicepresident del Consell Federal de la FEJOC; Mn. Feliu, president del Consell Diocesà; A. Nadal, director de Flama; Mn. Geli, consiliari de Fortitud (la Bisbal); Els regidors Srs. Canada i Canta, de la candidatura ultracatólica del Foment a les eleccions del 1931, enfrontada a la coalició L'Escut – L'Ateneu... i Josep Maruny, secretari de Fortitud, que llegí la memòria d'activitats.

Afegeix que el secretari diocesà, Josep Costa, “fa un càlid i vibrant elogi de la FEJOC. Assenyala l'estat d'endormiscament en què ens trobàvem els catòlics i diu que cal desvetllar-nos i plantar cara, amb valentia, als nostres enemics”. Parla també de “l'apoliticisme de la FEJOC i del seu fervorós pairalisme ... ha arribat l'hora que tothom doni la cara”. El Dr. Tarrés, per la seva banda, afirma que “la fe cristiana és el fet tradicional del nostre poble.... mai no ha estat gloriosa Catalunya com quan al costat de les quatre barres hi havia el gloriós trèvol de la Creu”.

Al final de l'acte, Josep Maruny “dóna lectura a un entusiàstic telegrama d'adhesió a l'acte i d'un telegrama que s'adreça al bisbe de Girona, en nom de tots els assistents”.

Crida l'atenció aquesta ofensiva anticomunista i apel·lacions a la revolta dels catòlics... ja el 1932, acabada de proclamar la República i en uns moments que a la Bisbal, i a tot Catalunya, el comunisme

4. Pas de la mateixa desfilada per davant del local de la Falange al carrer Ample. Autor desconegut. Arxiu Comarcal del Baix Empordà. Fons Josep Maruny.

era pràcticament inexistent i el que domina el panorama obrer i més radical és la CNT i l'anarquisme. A les eleccions, el Bloc Obrer i Camperol de Jaume Miravittles, l'únic que es reclamava "comunista", resulta clarament minoritari a la Bisbal²⁶. Més que a causes interiors, sembla correspondre a una ofensiva ideològica vaticana, en el context de polarització a Europa entre el nazisme alemany, el feixisme italià i el comunisme rus, és a dir, la idea de *Croada*, que Franco i l'Església adoptarien pocs anys després. I, d'altra banda, a la Bisbal es fa evident, i molt aviat, la proximitat entre la Lliga, el carlisme i els sectors catòlics majoritàriament d'extrema dreta.

LA BISBAL D'EMPORDÀ, ENTRE 1932 I 1936:

Els moviments de la dreta bisbalenca, des de l'abril de 1931, comportaran la desaparició d'*El Bisbalenc*, el 2 de desembre de 1932. En trobarem una referència a la revista rival de l'Ateneu Pi i Margall de la Bisbal, *Ciudadania*, al núm. 10, del 16 de juny de

²⁶ El BLOC obrí a la Bisbal, 67 vots el 1931 (Corts), 208 el 1932 (Parlament català), 309 el 1933 (Corts) i no presenta candidatura a les municipals del 34. Aquest any 1934, en J. Miravittles passà a militar a l'ERC. El PSUC no es crearà fins el juliol de 1936.

1932, on en J. Ginesta es refereix a la seva dimissió, un any abans, el 15 de juny de 1931, del càrrec de secretari de L'Escut, arran del posicionament d'aquest a favor de les llistes d'Unitat Catalana. La desaparició d'*El Bisbalenc* ens privarà d'informació valuosa sobre els moviments de la dreta local.

En aquest període, l'Ateneu s'adherirà formalment a ERC i apareixerà *Ciudadania* (14 d'abril de 1932), òrgan de l'Ateneu Pi i Margall de la Bisbal, que porta el lema: CATALUNYA / REPÚBLICA / LLIBERTAT / DEMOCRÀCIA. Apareix regularment fins el 4 d'octubre de 1934 (núm. 127), però se'n publicarà un número "extra" el 31 de juny de 1936, amb motiu del Consell de Guerra contra J. Molla Aliu i J. Ginesta Balmanya, pels fets del 6 d'Octubre de 1934 a la Bisbal, quan Lluís Companys proclamà l'Estat Català en la República Federal Espanyola.

A *Ciudadania*, *El Bisbalenc* és titllat de *periòdic ultradretista*. També hi ha comentaris molt crítics contra el Foment i la parròquia, amb motiu, per exemple, d'una campanya catòlica animant les dones a portar penjat del coll un crucifix com a expressió pública de les seves idees... però es dóna poca informació de fets concrets: sovint es diu que no "es comenten els fets, per ser sobradament coneguts de tothom" i es limiten a fer-ne valoracions generals (incidents a les vagues, per exemple, o baralles i aldarulls les diades electorals).

Hem aconseguit poca informació sobre incidents i conductes de l'extrema dreta de la Bisbal en el període que precedeix la sublevació franquista. Hi ha referència d'aldarulls a taules electorals –especialment als pobles petits de la comarca– on es passegen amb actitud amenaçant, mostrant les pistoles, personatges com en Robert Figueras d'Almar, de família terratinent, que seria el primer alcalde franquista (Frigola, 2003). De fet, en Josep Maruny, a casa, comentava sovint "que el millor que es podia fer amb les urnes, és trencar-les", tot deixant entendre que això, justament, és el que feien abans de la guerra. Però, fins ara, no hem trobat records de la gent gran ni referències escrites concretes sobre incidents d'aquesta mena²⁷. *Ciudadania* comenta, també, baralles i aldarulls al carrer contra locals o persones, que s'atribueixen també a la dreta local... però sense precisar. I per a la gent d'esquerres, allò que els va caure

27 A *El Baix Empordà*, del 20 de gener de 1934 (Arxiu de Palafrugell), es refereix una actuació de pistolers a Belcaire, Albons i la Tallada que atribueix a militants d'ERC, pel fet que només s'hi presentaven la Lliga i ERC, a les eleccions.

al damunt en acabar la guerra, naturalment pesa molt més en el record que els incidents anteriors.

JOSEP MARUNY AL RÈGIM FRANQUISTA

En esclatar la guerra i després d'assegurat el fracàs inicial de la sublevació, a Catalunya i a una part important del país, en Josep Maruny i els de la seva colla no podien estar gens tranquils. Tres setmanes després de la revolta, van començar les detencions dels elements més conspicus de la dreta bisbalenca. Primer van ser els frares del Convent i els capellans de la parròquia (morts el 12 d'agost)... i a continuació, el 5 o 6 d'agost, eren detinguts els personatges més destacats de la dreta local: el president del Foment Catòlic (Enric Canada), l'exalcalde Manuel M. de Noguer... i en Josep Maruny, que es va poder escapar gràcies a l'avís d'un amic. D'altres, probablement, ja havien fugit abans o eren fora per altres motius. Però la majoria dels morts pel Comitè tenien relació amb la CEDA i/o amb la Lliga Regionalista: en Leonci Coromina, en Josep Roura, en Vicenç Oliveras, en Lluís Albareda, en Josep Casabó o en Joan Rigau.

En Josep Maruny va aconseguir travessar la frontera i va instal·lar-se unes setmanes a Perpinyà, a casa d'uns familiars. Allà es va trobar amb els seus amics, en Lluís de Vehí i en *René* (Reneiro) Pagans, de la família propietària de la fàbrica de Celrà²⁸. Després d'unes setmanes d'immersió en un Perpinyà ple de gent insòlita -espies, traficants d'armes, aventurers de tota mena- van decidir tornar a Espanya i enrolar-se a l'exèrcit revoltat, per la banda d'Irun i Sant Sebastià. Tots els seus amics es van decantar cap al Requetè... però ell va triar una Centúria de Falange. Els seus motius serien pura especulació, però és evident que s'hi sentia còmode. Només tenim notícia d'un altre bisbalenc enrolat a les centúries de Falange: en Robert Figueras d'Almar, que fou el primer alcalde del franquisme a la Bisbal (1939-1947).

²⁸ En Lluís de Vehí i de Cabrera va publicar una novel·la, amb el pseudònim George Strada: *Todos decimos adiós*, Ed. Barna, S.A., Barcelona, 1956. Conté una explicació molt vívida de l'ambient de Perpinyà aquells dies... i de les peripècies dels tres amics. El mateix Vehí adopta el nom de "Javier Maruny"; Josep Maruny és en "Ramón", en René apareix amb el nom real, Reneiro. Explica, més a més una aventura rocambolesca: l'expedició per "reconquerir" Puigcerdà des de Ceret, frustrada abans d'iniciar-se i proposada per un ambigu personatge. En "Ramon" n'estava entusiasmat, segons la novel·la.

Va fer la guerra, sobrevivint al fred i a la terrible batalla de Terol... Després ho va tenir més fàcil, en feines administratives, portant la Caixa del regiment. Va acabar de sergent i ja promès.

Al final de la guerra, va estar unes setmanes fent funcions de denúncia dels presoners republicans tancats als camps de concentració. Només ha quedat constància d'alguns que van ser alliberats gràcies als seus informes... dels altres, no en va parlar mai ni en deixà cap petjada escrita a la seva correspondència. A primers d'agost del 39, va sortir de l'exèrcit, delerós per tornar a casa, sense tenir els papers de llicenciament arreglats... i li va anar bé. Quan arriba a la Bisbal, a primers d'agost, ja estaven distribuïts els nous càrrecs. Va haver d'esperar al 25 de gener de 1940, per substituir el cap local de Falange, un home gran i malalt. S'hi va estar un any, fins el 25 de febrer de 1941. Només va conservar el text de dos discursos el contingut dels quals és, sobretot, d'ordre religiós i amarat de sentit de culpa: "Creo poder deciros que la actual generación no logrará verse espiritualmente regenerada, reconstruida. Estamos todos, no hago distinción alguna, todos, demasiadamente maleados, carcomidos por la decadencia espiritual de los últimos periodos..".²⁹ Ni a la memòria oral, ni a l'Arxiu de la Bisbal ni als arxius de Falange de Palafrugell, hem trobat altres mencions del seu pas per la Jefatura Local de Falange.

En deixar el càrrec de Falange, ocupa el de secretario sindical comarcal; el 1944 es presenta a un concurs-oposició per a aquesta plaça. L'any següent abandona la Bisbal i, definitivament, deixa la política per dedicar-se al negoci de majorista de queviures i vins, a Manresa. Sempre va comentar aquesta etapa política, amb un sentiment de frustració i de fracàs... i molts silencis.

Més endavant, en Josep va veure com els seus tres fills participàvem, de maneres diverses, en els moviments democràtics antifranguistes. Ell criticava molt la democràcia... però considerava el règim franquista com un error històric que s'allargava massa. Discutíem molt, a casa, però a l'hora de la veritat, ens donava suport: es va enfrontar a la policia quan es van presentar a casa a detenir el fill i el va defensar. Fins i tot, va convidar tots els seus amics al primer míting -públic però encara il·legal- que es va fer a la ciutat, on el noi participava. La discussió política era apassionada, però reforçava

29 Fons personal de Josep Maruny Jacas, ACBE.

els lligams: un tema que tots compartíem a casa, cadascú a la seva manera i amb les seves opinions.

La recerca sobre els motius i les circumstàncies que havien fet que ell i altres catalans s'adherissin a la revolta militar de Franco i la seva peculiar ideologia, mostra com, efectivament, sectors importants de la dreta tradicional d'arreu de Catalunya, sectors econòmics, però també l'església integrista –en un moviment molt decisiu quant al suport ideològic i la mobilització de joves contra la democràcia-, també la Lliga Catalana i una bona colla de joves de tradició familiar carlina... constituïen un conglomerat que tenia presència al país i que no va dubtar a conspirar contra la República, des de l'endemà mateix de la seva constitució, i a difondre un ambient de justificació i suport a l'ús de la força contra la democràcia.

BIBLIOGRAFIA:

- DOLL-PETIT, Rubèn: *Els catalans de Gènova. Història de l'èxode i adhesió d'una classe dirigent en temps de guerra*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.
- FRIGOLA i ARPA, Jordi: *La Bisbal*, Quaderns de la Revista de Girona, 109, Diputació de Girona, Caixa de Girona, 2003.
- LLOBERAS i VIDAL, Pere: *La Bisbal, anys enrera: 1900-1939*. Ajuntament de la Bisbal, 1998.
- DE VEHI, Lluís [amb el pseudònim *George Strada*] *Todos decimos adiós*. Editorial Barna, S.A., Barcelona, 1956.
- DE VEHI, Lluís: *A raig de càntir. Memòries d'un metge empordanès*. Editorial Bosch, Barcelona, 1987.
- El Bisbalenc*: Revista setmanal de L'Escut Emporità, entitat bisbalenca. Col·lecció de l'Arxiu Històric Comarcal del Baix Empordà (ACBE).
- Ciudadania*: Revista setmanal de l'Ateneu Pi i Margall, entitat bisbalenca. Col·lecció de l'Arxiu Històric Comarcal del Baix Empordà (ACBE).
- El Baix Empordà*, setmanari publicat a Palafrugell. Col·lecció de l'Arxiu Històric Comarcal del Baix Empordà (ACBE) i Arxiu Municipal de Palafrugell (AMP)
- L'Avant*, Òrgan de la Federació de Joves Cristians de Catalunya, Col·lecció de l'Arxiu Històric Comarcal del Baix Empordà (ACBE).